

N:o 15.

Ank. till Riksd. Kansli den 19 Mars 1874, kl. 1 e. m.

*Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande
N:o 5, med anledning af väckta förslag i fråga
om bildande af en understödsfond eller af en pensions-
anstalt för Folkskolelärares efterlemnade enkor och oför-
sörjda barn.*

Till Utskottet hafva hänvisats tvänne i förenämnda ämne afgifna motioner, den ena (N:o 168) af Herr *C. Magni*, och den andra (N:o 181) af Herr *R. Törneblad*.

Herr *Magnis* förslag, hvilket redan kortligen omnämnts i Utskottets förut afgifna utlåtande öfver motioner om ändring i Folkskolelärares pensionsreglemente, innehåller, "att Riksdagen må i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, att Reglementet för Folkskolelärares pensionsinrättning af den 30 November 1866 sålunda omarbetas, att af de medel, som af kommunerna utgå till Folkskolelärares pensionsinrättning, hälften må användas till kapitalbildning för en understödsfond åt folkskolelärares enkor och barn".

Herr *Törneblad* åter har föreslagit, "att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i förnyadt öfvervägande frågan om bildande af en pensionsanstalt för folkskolelärares efterlemnade enkor och oförsörjda barn, hufvudsakligen på de grunder, att pensioneringen besörjes af folkskolelärares sjelfva med understöd af statsmedel, med skyldighet för blifvande och rättighet för nu varande innehafvare af ordinarie folkskolelärare-tjenst att såsom delegare i anstalten ingå, samt derefter till Riksdagen göra den framställning i ämnet, hvartill omständigheterna kunna föranleda".

Den sedan några år hvilande fråga, hvilken motionärerne här hafva åter-
Bih. till Riksd. Prot. 1874. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 12 Häft. 1

upptagit, rörer visserligen närmast folkskolelärarne sjelfve; men den eger jemväl ett allmänt intresse, lika visst som den icke lärer kunna utan det allmännas mellankomst bringas till lösning. Att behovet af någon statens åtgärd för det mål, som motionärerne åsyfta, länge varit insedt och erkänt, framgår ock tydligen ur historien om de skiften som frågan om folkskolelärarne egen pensionering undergått, innan en anstalt för sistnämnda ändamål ändtligen kom till stånd. Då efter förkastandet af de grunder, som vid 1847—48 och 1850—51 årens riksdagar ifrågasatts för folkskolelärarne egen pensionering, Rikets Ständer år 1853—54 begärt utarbetande af förslag till allmänna grunder för de reglementen, som borde uppgöras för inrättningar till lärarne pensionerande stiftsvis, utan något samband med frågan om de efterlevandes pensionering, samt Kongl. Maj:t efter detta uppdrags fullgörande inhemtat genom Domkapitlen lärarne och församlingarnes yttranden, huruvida de vore villiga, att uti en på de sålunda fastställda grunderna byggd stiftspensionsinrättning ingå, så var det ingen omständighet, som syutes mera tillbakahålla lärarne från att för sin egen ovissa ålderdom åtaga sig några uppoffringar, än just den, att de icke kunde med detsamma bereda maka och barn något understöd efter sitt fränfalle. I de två enda stift, der man emellertid då förmådde för lärarne egen pensionering ävägabrunga sådana mindre omfattande, numera upplösta pensionsinrättningar, begärdes snart från det ena stadfästelse hos Kongl. Maj:t på den af delegarne beslutade ändring i stadgarne, att inrättningen jemväl skulle blifva en pensionsanstalt för lärarne enkor och oförsörjda barn; och från det andra stiftet meddelades af inrättningens direktion, att delegarne endast med möda kunde förmås i densamma qvarstå så länge pensionen ej gällde för de efterlevande, hvadan ock snart en önskan om sådan utsträckning af pensionsrätten blef af delegarnes fullmäktige uttryckt. Detta jemte de allmänna önskingar om åstadkommande af medel äfven för de efterlevandes pensionering, hvilka inom landet uttalats ej mindre af folkskolelärarne sjelfva vid möten och andra tillfällen än af samtliga folkskoleinspektörerne vid deras sammanträde i hufvudstaden år 1863, gaf åt den komité, hvilken i följd af Rikets Ständers samma år framställda begäran erhöi Kongl. Maj:ts uppdrag att för folkskolelärarne pensionsväsende "i hela dess vidd" utarbete nya grunder, anledning att uti dess i December 1864 afgifna betänkande upptaga äfven förslag till reglemente för en "Folkskolelärares enke- och pupill-kassa"; ett steg för hvilket af komitén anfördes den utförliga motivering, hvilken Utskottet finner vara i Herr *Törnebladhs* motion intagen och således der kan i dess helhet inhemtas. De af komitén uppgjorda och af Kongl. Maj:t till nästföljande 1865—66 årens Riksdag framställda grunder blefvo beträffande så väl det ena som det andra pensioneringsområdet, ehuru med en obetydlig afvikelse i sättet för enke- och pupill-kassans understödjande, af Rikets Ständer i öfrigt till alla delar bifallna. Men att, detta oaktadt, någon pensionering för de efterlevande icke sedermera kommit till stånd, har efter Utskottets uppfattning berott af helt

andra orsaker än att behöfvet skulle upphört eller lärarnes intresse för saken minskats. Af Kongl. Maj:ts och Rikets Ständer hade, i fråga om skyldighet till besörjande af pensionering, bestämts på komiténs förslag en sådan fördelning, att, med understöd af statsmedel för bådadera, lärarnes egen pensionering skulle, såsom redan 1842 års folkskolestadga anvisat, besörjas eusamt af kommunerna utan lärarnes betungande, men deremot de efterlevandes besörjas af lärarne sjelfva utan något bidrag från kommunen. Ehuru det senare synes enligt komitéuttalandet hafva varit förutsatt såsom vilkor för ett fullständigt utförande af det förra, så blef dock grundsatsen om lärarnes pensionerande genom kommunerna genast tillämpad och utförd i folkskolelärarnes samma år, 1866, utfärdade pensionsreglemente, under det man deremot icke tilltrorde sig att i fråga om de efterlevandes pensionering genom lärarne skrida till verket, utan att förut hafva hört icke blott domkapitlet och öfverstyrelsen för Stockholms folkskoleväsende, utan ock samtliga folkskolelärarne. Att bland dessa, som då redan fått en något förbättrad utsigt genom tillförsäkran af deras egen fria pensionering, något mer än halfva antalet af dem, som svarade, motsatte sig den i följd af statsanslagets ringhet temligen betydliga och efter deras löneinkomst känbara uppoffring, som för hvar och en skulle blifva ovillkorligen förbindande, derpå har man, enligt Utskottets tanke, icke mycket skäl till undran; utan fastmer synes det förhållandet, att dock nära halfva antalet under sådana omständigheter uttalade sig *för* förslaget, utgöra om sjelfva sakens behöflighet ett starkt vittnesbörd. Emellertid fann sig den ofvanbemälda komitén, åt hvilken ordnandet af alla i frågan inkomna yttranden blifvit af Kongl. Maj:t anförtrodt och ur hvars den 26 September 1868 afgifna senare betänkande Utskottet hemtat den nyss meddelade uppgiften, nödgad genom de många mot förslaget gjorda invändningarne till den hemställan, att Kongl. Maj:t måtte låta bero vid hvad då i frågan blifvit åtgjort, intill dess folkskolelärarne sjelfva till dess lösning framdeles möjligen toge något verksamt initiativ. Något sådant från dessas sida af vidsträcktare omfattning, än för ett och annat särskildt stift, har visserligen icke afhörts; men på samma gång Utskottet, såsom ock i Herr *Törnebladhs* motion säges, anser att man icke deraf kan sluta till brist hos lärarne på ett lifligt intresse, hvars befintlighet fastmer har flerstädes verkligen försports, och att uteblifvande af något allmänt initiativ från lärarnes sida deremot härrör från de med saken förenade svårigheter och uppoffringar, så finner Utskottet, liksom motionärerne, det ur synpunkten af frågan såsom jemväl ett statsintresse böra med fullt lika mycket skäl tillkomma Riksdagen, som folkskolelärarne, att nu åter taga det första steget till dess genomförande. Just af den komité, ur hvars förtjenstfulla arbete hemtats samtliga de i dessa ämnen af statsmakterna godkända grunder, men hvilken sedermera i fråga om enkornas och barnens pensionering tillstyrkte afbidandet af lärarnes eget initiativ, har den allmänna sidan af de efterlevandes pensioneringsfråga starkt framhållits. Så t. ex. heter det i komiténs ofvan omnämnda

motivering. "Om skollärarne skola med gladt mod och odeladt intresse egna sig åt sitt kall, hvilket för *undervisningens framgång* är nödigt, så måste han ega viss-
het derom att såväl han sjelf på ålderdomen som, efter hans frånfalle, hans möj-
ligen efterlemnade familj är betryggad mot nöd och armod". Och vidare kort der-
efter: "Folkskolan och dermed i sammanhang stående frågor afse icke allenast
ett kommunalt, utan äfven ett viktigt *statsintresse*, hvarföre ingen angelägenhet,
som åsyftar folkundervisningens befrämjande, får anses för staten främmande. Tillika
må ej förbises, att, om *staten genom sin mellankomst underlättar möjligheten för
folkskolelärarne att sjelfva betrygga sina efterlevandes utkomst utan församlingens
betungande*, detta så till vida måste lända *folkskolan sjelf till fördel*, som deri-
genom hos folket undanrödjes en möjlig anledning till ovilja mot denna läroinrätt-
ning, på hvars räkning understödet till en afliden lärares familj annars skulle skrif-
vas". På sådan uppfattning stödde sig Rikets Ständers skrifvelse i ämnet år 1866.
Under sådant åskådningssätt har ock staten, såsom i Herr *Törnebladhs* motion
jemväl erinrats, visat sin omsorg för de flesta andra tjenstemannaklassers enkor och
barn, och under dess pröfning föreligger just nu ett förslag till enke- och pupill-
kassa jemväl för ecklesiastike tjenstemän. Då behovet svärigen kan anses mindre,
hvad beträffar de jemförelsevis svagt aflönade folkskolelärarnes efterlevande, så
måste man med tillfredsställelse mottaga hvarje förslag, som i afseende på dessa
anvisar någon lämplig utväg till målets vinnande; och Utskottet går nu att yttra
sig i hvad mån den funnit detta vara händelsen med de af motionärerne fram-
ställda yrkanden.

Hvad då först angår Herr *Magnis* förslag, enligt hvilket man skulle för
bildandet af en understödsfond åt folkskolelärarnes enkor och barn afsätta hälften
af de medel, som från kommunerna utgå till folkskolelärarnes pensionsinrättning,
så har Utskottet först och främst funnit "den förmodan", som blifvit lagd till grund
för förslaget, nemligen "att pensionsinrättningen, äfven med den minskning i in-
komsterna, som af förslagets antagande blefve en följd, kunde upprätthålla pensio-
neringen för skollärarne", hafva berott på något misstag. Enligt den af oftanämnda
komité verkställda finansiela utredning kan nemligen inrättningens kapital icke
förrän efter en lång följd af år hinna uppgå till det belopp, hvars ränta utom
statsanslaget och kommunernas årsafgifter erfordras för fullgörande af inrättningens
förbindelser vid den tid, då pensionärsantalet nått sin på det förutsatta antalet
af 3,000 lärare beräknade höjd; och hvartill ytterligare kommer, icke blott att det
nuvarande antalet lärare redan öfverstiger nyssnämnda siffra, utan tillika att de
pensionsbelopp, som vid tiden för den skedda utredningen beräknades efter dåva-
rande löneminimum, naturligtvis komma att hädanefter i allmänhet utgå med för-
höjning i samma proportion som lönerna numera blifvit höjda. Men äfven om
motionärens bemälda antagande varit riktigt, så skulle den föreslagna åtgärden icke

hafva

hafva kunnat af Utskottet tillstyrkas, när den, genom att draga en betydlig del af de från kommunerna ingående afgifter från lärarnes till enkornas och barnens pensioneringsfond, skulle rubba den förut omförmälda för ifrågavarande pensionsväsende antagna grundsats och fördelning, enligt hvilken kommunerna skola vara lika befriade från enkornas och barnens, som lärarne från sin egen pensionering. Utskottet har sålunda, ehuru delande motionens hufvudsyfte, icke kunnat godkänna det sätt som ifrågasatts.

Beträffande deremot Herr *Törnebladhs* förslag, så har Utskottet funnit sig böra åt detsamma gifva ett obetingadt förord. Ett återupptagande af frågan på alldeles samma grunder, som 1864 års komitébetänkande uppställde, med förbindelse för alla, äfven nuvarande folkskolelärare, att i anstalten ingå, skulle Utskottet svårligen kunnat tillstyrka, med hänsigt till den erfarenhet, som förra gången vanns om lärarnes obenägenhet att underkasta sig den ifrågasatta ovilkorliga skyldigheten. Å andra sidan kan ock saken icke för all framtid göras beroende af lärarnes fria val, när alla finansiela beräkningar för anstaltens bestånd då blefve omöjliga. Nu har af motionären, i likhet med hvad som föreslagits i afseende på den tillämnade enke- och pupillkassan för prestmän och elementarlärare, yrkats, att endast blifvande tjensteinnehafvare skulle åläggas skyldighet, men de nuvarande tillerkännas rättighet, att såsom delegare ingå; en anordning hvarigenom de nyssnämnda motsatta svårigheterna synas Utskottet vara undanröjda. I fråga om anstaltens penningbehof, så finnes vid innevarande års slut för ändamålet tillgänglig en till 16,000 kronor uppgående behållning af det ordinarie statsanslag å 2,000, som årligen från och med år 1867 har utgått för den då tillämnade enke- och pupillkassan. Beräklandet af det statsunderstöd, som utöfver nämnda ordinarie statsanslag blifver erforderligt, torde böra åt Kongl. Maj:t öfverlemnas i sammanhang med pröfningen af lärarnes lämpliga afgiftsbelopp; äfvensom Utskottet i öfrigt finner tillräckligt att hafva uttalat sig om den förändrade grund, hvarpå saken nu skulle bringas till verkställighet, utan behof af att ingå i frågan om sättet för denna pensionerings förvaltning eller om de närmare föreskrifter, som eljest kunna ifrågakomma.

Utskottet får sålunda, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Herr *Törnebladhs* motion, vördsamt tillstyrka,

1:o att Riksdagen må i underdånig skrifvelse ankålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i förnyadt öfvervägande frågan om beredandet af pensionering för folkskolelärares efterlemnade enkör och oförsörjda barn, på den af Kongl. Maj:t och Rikets Ständer redan antagna grund, att pensioneringen besörjes af folkskolelärarne sjelfva med understöd af statsmedel, men med skyldighet endast för blifvande och rättighet för nuvarande

6 *Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1) Utlåtande N:o 15.*

innehafvare af ordinarie folkskoleläraretjenst att såsom delegare i anstalten ingå, samt att Kongl. Maj:t täcktes derefter till Riksdagen göra den framställning i ämnet, hvar till omständigheterna kunna föranleda.

Om förestående hemställan bifalles och i följd deraf den sak, som jemväl Herr *Magni* i sin motion äsyftat, blifver, ehuru på olika väg, vunnin, så
2:o lärer något vidare beslut, med anledning af Herr *Magnis* motion, icke påkallas.

Stockholm den 19 Mars 1874.

Å Utskottets vägnar:

Rich. Ehrenborg.